

Comunicat

Rezistență la bilingvism

Liga PRO EUROPA a fost, de-a lungul anilor, una din organizațiile neguvernamentale cele mai active în promovarea dialogului interetic și a reconcilierii româno-magiare. Acest demers este în interesul ambelor țări și popoare, constituind cheia stabilității regionale în Europa Centrală, precum și condiția integrării ambelor state în comunitatea economică, politică și de valori pe care o reprezintă sistemul de alianțe și instituții euro-atlantice.

După schimbările politice fundamentale din România din noiembrie 1996, s-a deschis perspectiva unică a realizării unui parteneriat istoric strategic între România și Ungaria. Opinia publică și forțele politice responsabile din ambele țări aprobă și susțin acest proces. În numai un an de zile s-au înregistrat progrese importante: s-a semnat Tratatul de bază româno-ungar — care include Recomandarea 1201 a Consiliului Europei —, s-au adoptat Ordonanțe de urgență ale Guvernului care modifică Legea Învățământului și Legea administrației publice locale în sensul implementării unor standarde de drepturi ale minorităților care fac din România unul din statele avansate în acest domeniu în Europa, s-a redeschis Consulatul ungar la Cluj.

Prin întâlnirea, tocmai la Tîrgu-Mureș a președinților României, Emil Constantinescu, și Ungariei, Árpád Göncz, la 27 mai 1997, voința politică a celor două state și popoare de normalizare a relațiilor dintre ele a fost exprimată în modul cel mai ferm. Aceste gesturi simbolice au fost apreciate nu numai de toți cetățenii de bună credință ai ambelor țări, dar și de opinia publică internațională, devenind tot mai frecventă citarea ca exemplu pozitiv a acestei noi relații româno-magiare. Rezultatele nu au întârziat să apară: România, care fusese antrenată de guvernarea anterioară într-o direcție riscantă, a devenit un partener respectat al comunității statelor democratice și un candidat cu șanse reale pentru integrarea în NATO și UE, iar Ungaria, grație gradului mai avansat al reformelor, a fost nominalizată pentru primul val al largirii NATO și UE.

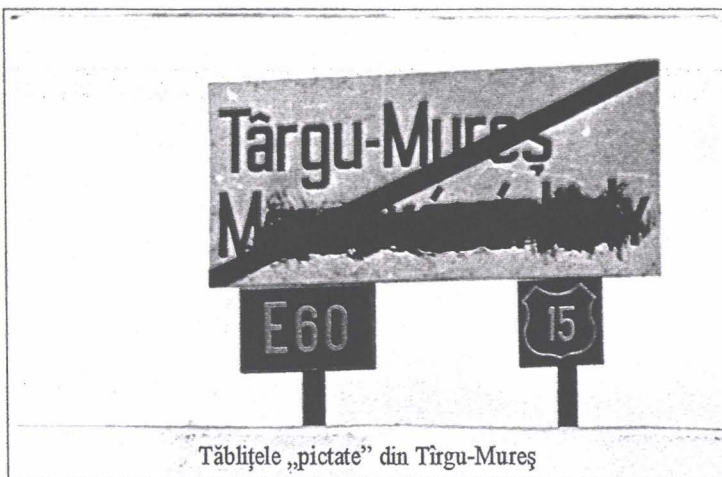
Procesul de reconciliere presupune totodată eliminarea sechelelor național-comunismului ceaușist, inclusiv a tratamentului discriminatoriu aplicat minorităților sau a ostilității practicate în relațiile dintre cele două state. În acest sens, reînființarea Consulatului Ungar de la Cluj și adoptarea de măsuri corective în legislația internă privind minoritățile constituie o prioritate și este de salutat efortul elitei politice din România de a răspunde cu onestitate și promptitudine acestor comandamente.

După cum era de așteptat, forțele politice marginalizate după alegerile din 1996, care și-au făcut o profesiune de credință din nostalgia naționalistă și din atitudinea antieuropeană, au declanșat o campanie furiundă împotriva întregului proces de renaștere a democrației și pluralismului în România. Nu este pentru nimeni o surpriză nici tonul vulgar, nici conținutul irațional, plin de minciuni și instigări, al discursului politic al acestor adversari ai democrației.

Ceea ce îngrijorează, dimpotrivă, este atitudinea unor reprezentanți ai oficialităților care, cedând presiunilor zgomotoase ale extremiștilor, dau dovadă de atitudini ambigue ce pot produce confuzii în rîndul opiniei publice. Ne referim în cele ce urmează la cele petrecute cu ocazia inițierii de către primarul Fodor Imre a inscripționării bilingve la Tîrgu-Mureș:

În acest context, Liga PRO EUROPA își exprimă nedumerirea față de mistificarea conținutului Ordonanței de urgență nr. 22/97 de către dl. Secretar de stat Grigore Lăpușanu, șeful Departamentului pentru Administrația Publică Locală a Guvernului. Interpretarea respectivei ordonanțe într-un mod tendențios și eronat în scrisoarea adresată de domnia sa Prefecturii Mureș în 17 iulie 1997 a avut un efect deosebit de negativ asupra opiniei publice și a tensionat inutil dialogul între reprezentanții diferitelor autorități locale. Pentru emiterea acestei scrisori, dl. Secretar de stat nu a fost, deocamdată, tras la răspundere.

Poziția ambiguă în problema bilingvismului a Prefectului de Mureș, dr. Dorin Florea — care nu este la prima sa luare de atitudine echivocă în chestiuni ce se referă la politica națională, fiind prea adesea în contradicție cu spiritul legislației pe care este chemat, în înțelesul Constituției, s-o promoveze pe plan local —, ridică întrebarea dacă domnia sa este pe deplin calificat să îndeplinească cu bună credință funcția pe care o ocupă. Atacurile sale directe la adresa activității primăriei încalcă

Tăblițele „pictate” din Tîrgu-Mureș

principiul autonomiei locale, consfințit constituțional, și obstrucționează în mod inutil mecanismele implementării democrației la nivel local.

În aceleași circumstanțe, Inspectoratul Județean de Poliție Mureș a dat dovadă de o gravă ignorare a atribuțiilor ce-i revin. Inspectoratul recidivează pe linia acestor atitudini partizane. Declarațiile dl. lt. col. Cotoară Vasile, noul comandant al IJP Mureș, cu privire la identificarea infractorilor care s-au făcut vinovați de acte de vandalism, au constituit o dezertare de la datoria poliției într-un stat de drept, o invitație la nesocotirea legilor. Este de dorit ca Ministerul de Interne să analizeze acest comportament și să ia măsurile ce se impun.

În fine, o parte a presei, deși se întitulează independentă, inclusiv importante cotidiene și posturi de televiziune, atît la nivel central, cît și local, dă dovadă de diletantism și de lipsa unei elementare etici profesionale. În loc să informeze corect publicul, recurg la informații trunchiate, neverificate și unilaterale, unele publicînd chiar articole instigatoare. Liga Pro Europa își manifestă îngrijorarea pentru incapacitatea de care dau dovadă multe din organele mass-mediei în abordarea chestiunilor legate de minorități, și atrage atenția că, printr-o astfel de atitudine, presa riscă să-și piardă credibilitatea și caracterul independent, devenind, ceea ce ar fi extrem de grav pentru România, un for de promovare a ideilor nedemocratice și exclusiviste, un factor de tensionare a vieții sociale. Tîrgu-Mureș, la 29 iulie 1997

Consiliul de Coordonare al Ligii PRO EUROPA

Calendar

Naptár

24 iunie - 22 iulie — *Vizită de studiu la Parlamentul European din Bruxelles și Strasbourg la invitația Grupului Verzilor din Germania.* Din partea LPE a participat KACSÓ Judit-Andrea.

5 iulie — *Stat — Națiune — Integrare europeană*, curs susținut de Gabriel ANDREESCU pentru Colegiul Democrației.

9 iulie — *Atelierul Respectarea drepturilor omului în unitățile militare din Tîrgu-Mureș*, organizat în cadrul proiectului finanțat de UE prin Programul PHARE-Democracy de Biroul pentru Drepturile Omului.

11-14 iulie — *Atelier pentru traineri în domeniul drepturilor și aptitudinilor de apărare juridică*, organizat de Minority Rights Group la Budapesta. Din partea LPE a participat HALLER István și Mihaela IGNAT.

14-18 iulie — *Cea de a V-a sesiune UNESCO dedicată educației adulților la Hamburg.* Din partea LPE a participat Smaranda ENACHE.

21-26 iulie — *Universitatea de Vară Bálványos* Tușnad, ediția a VIII-a, organizată de Liga PRO EUROPA, Fundația Pro Minoritate și FIAD cu sprijinul Fundațiilor Heinrich Böll, CEBEMO/BILANCE, Friedrich Naumann, Westminster Foundation for Democracy, al Departamentului pentru minoritățile naționale și al Programului PHARE pentru Democrație. Temele din acest an: *Fazele lărgirii NATO, Șansele consolidării societății civile în România și Ungaria, Reforma învățământului în România și Ungaria — spre un învățământ multicultural, Provocările perioadei postcomuniste, Politica națională în România și Ungaria.*

28-31 iulie — Smaranda Enache a ținut o serie de prelegeri la *Universitatea de Vară Savaria* de la Kőszeg (Ungaria), organizată de Institutul pentru Studii Sociale și Europene, sub titlul generic *Exploring Central Europe*.

15-31 august — *Călătorie de informare și studiu despre regionalism în Bretania și Lorena (Franța).* Au participat Smaranda ENACHE și SZOKOLY Elek.

21 august — *Masa rotundă Analiza conflictelor apărute în urma aplicării unor prevederi ale legii administrației publice locale, în special privind inscripționarea bilingvă*, organizată de Project on Ethnic Relations la Tîrgu-Mureș. Din partea LPE au participat SPIELMANN Mihály (cu studiului *Evoluția denumirii localităților din Transilvania*) și HALLER István (cu monitorizarea presei referitoare la inscripționare bilingvă).

28-29 august — *Seminarul Dezvoltarea societății civile* organizat de CENTRAS. Din partea LPE a participat HALLER István.

június 24 - július 22 — *Tanulmányút az Európai Parlament Bruxelles-i és Strasbourg-i székhelyén a németországi Zöldek Csoportjának meghívására.* A PEL részéről KACSÓ Judit-Andrea vett részt.

július 5 — *Nemzetállam — Európai integráció*, Gabriel ANDREESCU előadása a Demokrácia Kollégiuma számára.

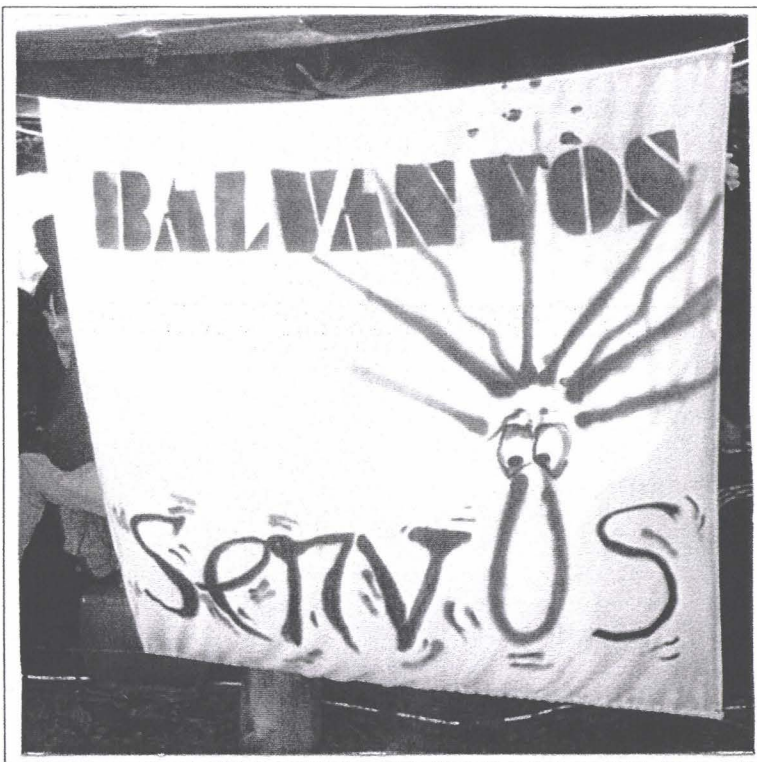
július 9 — *Az emberi jogok betartása Marosvásárhely katonai egységeiben*, az Emberjogi Iroda által rendezett műhelytevékenység (az Európai Unió PHARE Democracy programjának támogatásával).

július 11-14 — A Minority Rights Group által Budapesten szervezett *Műhelygyakorlat a jogok és ügyvédi képességek tréneri számára.* A PEL részéről HALLER István és Mihaela IGNAT vett részt.

július 14-18 — *Az UNESCO V. felötök oktatására vonatkozó gyűlése Hamburgban.* A PEL részéről Smaranda ENACHE vett részt.

vett részt.

július 21-26 — *VIII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem*, melyet a PRO EUROPA Liga, Pro Minoritate Alapítvány és FIAD rendezett Tușnadon a Heinrich Böll, CEBEMO/BILANCE, Friedrich Naumann, Westminster Foundation for Democracy alapítványok, a romániai Nemzeti Kisebbségek Hivatala, valamint a PHARE-Democracy Program támogatásával. Az idei év témái: *A NATO-bővítés körei, A polgárosodás esélyei Romániában és Magyarországon, Tanügyi reform Romániában és Magyarországon — egy multikulturális oktatás felé, A posztkommunista időszak kihívásai, Nemzetpolitika Romániában és Magyarországon.*

július 28-31 — Smaranda ENACHE előadás-sorozatot tartott a Társadalmi és Európai Tanulmányok Intézete által rendezett kőszegi (Magyarország) *Savaria Nyári Szabadegyetem* számára, *Exploring Central Europe* c. alatt.

augusztus 15-31 — *Adatgyűjtő és tanulmányút* a regionalizmusra vonatkozóan Bretagne-ban és Lotharingiában (Franciaország), melyen Smaranda ENACHE és SZOKOLY Elek vett részt.

augusztus 21 — *A helyhatósági törvény egyes rendelkezéseinek bevezetése következtében létrejött konfliktusok elemzése különös tekintettel a kétnyelvű feliratok kihelyezésére*, a PER által szervezett kerekasztal megbeszélés. A PEL részéről SPIELMANN Mihály (*A helységnevek változása Erdélyben* c. előadással) és HALLER István (a kétnyelvű feliratokhoz fűződő újságcikkek elemzésével) vett részt.

augusztus 28-29 — *A civil társadalom fejlesztése*, a CENTRAS által szervezett szeminárium. A PEL részéről HALLER István vett részt.

Jelaniile unui „cetățean tolerant”

În cursul lunii august a sosit la Liga PRO EUROPA o scrisoare anonimă semnată: „un cetățean tolerant”. Fiind anonimă, în mod normal ar fi trebuit să aterizeze acolo unde îi era locul, în coșul de hîrtie. N-am făcut-o totuși pentru că după atîția ani de (telefoane sau scrisori) anonime vulgare și agresive, iată o epistolă laconică și civilizată a unui concetățean apăsător de aparent sincerele sale nedumeriri. După mărturiile textului nu încapem îndoială că cetățeanul nostru a făcut serioase eforturi de voință pentru a-și reprimă frustrările și resentimentele. După cum reiese și faptul că sursaasiunilor sale psihice se datorează într-o covîrșitoare măsură unei anumite prese pe care o citește și care este lesne de identificat chiar dacă n-o face. N-o facem nici noi.

Dar pentru a putea înțelege frustrările și resentimentele înăbușite ale „tolerantului” nostru, credem că ar fi util să răspundem întrebărilor sale punct cu punct. Voi începe cu întrebarea a doua întrucît prima se suprapune oarecum peste ultima, urmînd să leg cele două răspunsuri în final.

Aceasta se referă la deja destul de exploatat și mediatizat caz de nevalidare a mandatului consilierului PUNR de la Miercurea Ciuc, Ioan Mastan, de către Consiliul municipal majoritar UDMR. Nevalidare datorată, conform opiniei autorului scrisorii, apartenenței sale politice. Îmi aduc aminte că un alt anonim — sau poate același —, cu cîteva luni în urmă, mi-a pus aceeași întrebare la o emisiune în direct la Antena 1 susținînd drept motiv apartenența etnică a respectivului. (Nu doresc să comentez insinuarea după care „dacă în situație ar fi fost un consilier UDMR ați fi dat alarma în toată Europa”. Este un pur proces de intenție. Dar raționamentul interlocutorului nostru este vicios din capul locului atunci cînd încearcă să compare lucruri altfel de necomparat, punînd față-n față organizația democratică a unei comunități minoritare, susținută de majoritatea covîrșitoare a acesteia, cu un minuscul partid etnic extremist, catalogat astfel de toți analiștii politici

români sau străini demni de acest nume, cu o susținere de cca. 3% a electoratului român. Diferența este calitativă, nu numai cantitativă. Dar această eroare/manipulare simplistă este săvîrșită zilnic de numeroși oameni de presă de „prestigiu”, așa că nu ne mirăm din partea unui anonim.)

Dar iată *raționamentul logic*: contestarea consilierului PUNR se poate oare datorita apartenenței sale politice atîta timp

continuare de acest caz pentru a-și „îmbunătăți” imaginea în fața electoratului în pierdere. În acest sens ne aflăm într-adevăr în fața unui caz politic).

O altă întrebare a „tolerantului” nostru se referă la minoritatea română de peste hotare. Pe de o parte ni se sugerează să insistăm ca reprezentanții românilor din Ungaria să fie invitați la Congresul UDMR, iar intervențiile lor să fie publicate în presă, pe de altă parte își exprimă îndoiala că românii minoritari din țările vecine (ca și oficialitățile române, de altfel) ar fi invitați la simpoziioanele Ligii.

Este clar că în capul interlocutorului nostru se îngrămădesc o serie de confuzii, unele datorate stereotipiilor dobîndite în deceniile totalitarismului multilateral, altele pur și simplu lipsei de informație sau asimilării fără prea mult discernămînt a unor informații cel puțin tendențioase. Un aspect important care ține de însușirea (sau ignorarea) noțiunilor elementare ale democrației este cel referitor la separarea puterilor, libertatea de asociere și libertatea presei. Ar trebui să luăm

Catre,
Liga Pro Europa - Tg.-Mureș

- Am luat cunostință din presa locală despre preocupările dv. pentru inscrierile bilingve. Intrucât această presă n-a dat nici o informare despre modul în care această problemă a fost rezolvată în țările NATO și UE (inclusiv în cele admise recent la tratative) ar fi potrivit ca dv. să tratați această problemă cel puțin în presa locală, în ambele limbi, pentru ca cetățenii să fie informați corect.
- Tot din presă am aflat că la Miercurea Ciuc un consilier PUNR nu-și poate ocupa locul în consiliu din cauza apartenenței politice. Nu stim cât s-a implicat Liga în rezolvarea acestui caz, dar ni se pare că dacă în situație ar fi fost un consilier UDMR ați fi dat alarma în toată Europa. Obiectivitatea în acțiuni ar fi cea mai bună dovadă că acționati pentru promovarea toleranței, așa cum de fapt și dorim.
- În luna sept. va avea loc la Tg.-Mureș Congresul UDMR. Însistati ca la acest congres să participe reprezentanții românilor din Ungaria, iar intervențiile lor să fie publicate în presă.
- La simpoziioanele de la Tg.-Mureș n-am auzit să participe românii minoritari din țările vecine și nici oficialități române pentru eventuale clarificari.
- Suntem curioși dacă Liga Pro Europa organizează activități pe teme toleranței în Irlanda de Nord, Fara BHEIIEE Bascilor și în alte state din vestul Europei, pentru că adesea suntem puși în situația de a crede că seacăută pațul din ochii unora și nu se vede bărna din ochii altora.

Un cetățean tolerant

cît locul său este păstrat vacant pentru partidul care l-a cîștigat în alegeri? Se poate datorita oare apartenenței sale etnice atîta timp cît alți trei consilieri de naționalitate română sînt bine merci în Consiliul Municipal Miercurea Ciuc? *Concluzia*: problema o constituie tocmai persoana în cauză care pare să fie inacceptabilă colegilor săi din motive pe care ne abținem să le comentăm aici nefiind abilitați s-o facem. De altfel, pînă în prezent, consilierul PUNR nu i s-a adresat Biroului de Drepturile Omului al Ligii cu vreo plîngere, dar dacă o va face, putem să-l asigurăm pe anonimul nostru că vom face exact aceleași demersuri pentru clarificarea cazului pe care le-am face-o și în cazul unui consilier UDMR. La nevoie, am da alarma, chiar dacă nu în toată Europa, dar la organizațiile internaționale de drepturile omului cu certitudine. (Aflăm între timp că dl. consilier PUNR Ioan Mastan a fost validat în Consiliu. Ceea ce nu înseamnă că PUNR-ul nu se folosește în

însfîrșit la cunoștință faptul că asociațiile, organizațiile, partidele etc. sînt persoane juridice independente cărora nu li se mai poate „sugera” ca pe vremea partidului unic ce să facă și cu cine să facă, după cum nici presei ce să publice și cum să scrie. Dacă există o libertate cucerită după decembrie '89, aceasta este tocmai libertatea de expresie (mergînd uneori pînă la abuz de libertate, ceea ce este sinonim cu iresponsabilitatea). Ar trebui poate încetișor să învățăm că este chestiunea internă a fiecărei organizații pe cine dorește să invite și pe cine nu, după cum tot o chestiune internă a organelor de presă este ce vor și ce nu vor să publice. În particular, este o naivitate să se creadă că noi, Liga PRO EUROPA, am putea avea o influență mai mare decît autorul epistolei, fie asupra UDMR-ului a cărui membri nu sîntem, fie asupra presei care nu ne aparține. Adesea nici măcar cu dreptul elementar la replică.

(continuare în pag. 4)

Jelaniile unui „cetățean tolerant”

(continuare din pag. 3)

Ce poate fi mai relevant în acest sens decât faptul că interlocutorul nostru nu a aflat în cei opt ani de activitate intensă a Ligii că reprezentanții comunităților românești de dincolo de hotare sînt prezenți în mod regulat la manifestările noastre, Liga fiind solicitată chiar la un moment dat să înființeze o filială în Basarabia, la Bălți, că am avut întâlniri frecvente și semnificative cu reprezentanții comunității românești din Ungaria, ultima dată chiar în această vară la Gyula/Jula, cu reprezentanți ai românilor din Bucovina cu care colaborăm în mod constant la revista noastră *Altera*, am purtat discuții relevante cu vlahi din Bulgaria, cu fărșeroți din Grecia și chiar și cu români (ce-i drept, democrați) din „Har-cov”. Nu mai puțin, reprezentanții „oficialităților”, adică ai instituțiilor statului, au fost prezenți tot timpul la dezbaterile noastre fiind adresanții principali ai mesajelor noastre.

Întrebarea pe care ar trebui s-o punem ar fi mai de grabă: de ce singura preocupare importantă a presei pe care o frecventează și cetățeanul nostru este vandabilitatea? Adesea vandabilitatea cu orice preț? Chiar și cu prețul creării și stimulării a unor sîcuiuni și conflicte. Iar această presă, precum și televiziunea națională pe care o vizionăm cu toții, a cărei corespondenți regionali de-a lungul celor opt ani de zile au fost (și sînt încă!) reprezentanți marcanți ai șovinismului românesc, instigatori notorii ai presei naționaliste, nu numai că a făcut totul ca să fie ignorate inițiativele democratice ale Ligii și ale societății civile românești în general, dar nu s-au sfiit nici să-i falsifice mesajul creîndu-le pe cît posibil o imagine diabolică. Așa că întrebările și nedumeririle anonimului „tolerant” nu trebuie să ne mire. După toate acestea, ar trebui să ne mire mai de grabă tonul civilizată al anonimului...

Și în sîrșit, întrebările care se referă la modelele de bilingvism și de toleranță din lumea occidentală, din țările membre NATO și UE, inclusiv din cele admise recent din Europa Centrală și de Est. Paralel cu aceeași solicitare de „a trata această problemă cel puțin în presa locală, în ambele limbi, pentru ca cetățenii să fie informați corect”, pentru că „adesea sîntem puși în situația de a crede că se caută paiul în ochii unora și nu se vede bîrna din ochii altora”.

Sîntem datori deci, să-l informăm pe cetățeanul nostru, cel puțin prin intermediul acestui modest buletin informativ, că Liga PRO EUROPA este permanent preocupată de modelele vest-europene, spre a căror sistem de valori tînde și societatea noastră, și din a căror experiențe putem să tragem eventual învățăminte utile. Nu mai departe decât în primăvara lui 1996 am organizat un important seminar internațional cu participarea unor specialiști din Spania (Catalonia), Finlanda, Norvegia (Laponia), Franța (Alsacia), Elveția, respectiv reprezentanți ai țărilor învecinate (inclusiv români din Basarabia și Bucovina!) și ai „oficialităților” române, care ne-au împărtășit experiențele lor, bune și proaste, în domeniu, iar revista noastră de specialitate *Altera*, care se bucură de un real prestigiu național și internațional (și pe care v-o recomandăm cu căldură pentru consultare), are o rubrică permanentă dedicată acestor modele. Este adevărat că preferăm modelele pozitive și viabile, față de

cele negative și destructive. Preferăm modelul catalan sau sud-tirolez, modelul elvețian sau alandez, și mai ales *modelul transilvan(!)*, față de cele invocate de interlocutorul nostru (Irlanda de Nord, Țara Bascilor). Putem doar nădăjdui că nu acestea sînt modelele ideale nici ale „cetățeanului nostru tolerant”.

Dacă autorul anonimei s-ar fi putut informa și din alte surse (un efort, recunosc, nu neglijabil) decât cele amintite anterior, ar fi putut afla probabil, că după opinia noastră România este departe de a se situa pe locuri atît de proaste în topul intoleranței ca unele țări occidentale, chiar membre ale UE (de exemplu, Grecia), dar se află mult sub tradițiile sale istorice (Transilvania) și posibilitățile sale reale. Iar tendințele politicii oficiale în loc să se apropie de acestea, se îndepărtează. Cea mai gravă nu este situația în sine, cît trendul asimilaționist aproape unanim acceptat de către societatea politică românească.

În același timp, e bine să știm că realitatea occidentală este totuși mult mai complexă decât ne-o imaginăm noi după informațiile fugare ale unor ziariști grăbiți. Nici măcar acel model răscolit de stat național unitar francez nu este atît de unitar și de național (în sens etnic) pe cît ar dori partizanii argumentației respective. Recentă noastră vizită în Bretania, regiune franceză locuită de o populație de origine celtică, înrudită cu scoțienii, irlandezii, galezii și bascii, plecați cîndva de pe meleagurile noastre, a confirmat bănuiala, că deși Franța rămîne una dintre cele mai conservatoare state în privința drepturilor acordate minorităților, paralel cu aceasta înflorește o diversitate regională și culturală demnă de invidiat. (Vezi și articolul: „Nici Franța nu e monolingvă!”)

Nu putem decât să salutăm interesul sincer al concetățenilor noștri pentru problemele delicate ale contemporaneității, ignorate din păcate de o presă mult prea grăbită și epidemică, și utilizate de o altă în scopuri de loc onorabile. Ar fi meritat poate chiar ca anonimul „cetățean tolerant” să aibă un nume.

Szokoly Elek

Alături de drapelul Franței flutură și cel al orașului Saint Malo și al Bretoniei

Nici Franța nu e monolingvă!

Cine străbate Bretania de azi, înregistrează diferitele semne ale renașterii identității regionale. De la serbările dedicate cidrului și celor peste trei mii de sfinți ai Bretoniei, pînă la drapelul breton fluturînd pe frontispiciile celor mai multe primării și prefecturi, alături de cel francez sau european, toate vorbesc de o Franța a redeștării patriotismului local. Procesul nu este nici spectaculos, nici zgomotos. „Franzezii-francezi” gustă localismul folclorizant ca pe un ingredient gratuit al turismului. Limba bretonă, reprimată timp de secole și refugiată în familiile rurale, devine din nou atractivă. La Brest bunăoară, ea se predă cu oarecare succes. Este, se spune, o șansă în plus la angajarea

Tăbliță bilingvă în franceză și bretonă la Brest/Vrest

în funcții publice, ca o competență suplimentară. Apar radiouri regionale în limba bretonă. Cel care — turist de ocazie — ar vrea să afle mai multe despre Bretagne, n-are decît să se ducă la La

loului i se strîmbă limba în gură pronunțîndu-le. Franța monolingvă și monoculturală este un adevăr parțial, tot mai mult infirmat de realitate.

Maison de Bretagne, la Montparnasse, pentru a se înarma cu pliante și hărți care dezvăluie neașteptatele dimensiuni regionale ale Franței. Nici bilingvismul nu lipsește. Cele mai multe din indicatoarele rutiere au numele localităților în două limbi: franceză și bretonă: Quimper — Kemper, Concarneau — Konk-Kerne... Ca să nu mai vorbim de faptul că iacobinismul francez nu a „francizat” numele localităților. Ele se scriu așa cum le-au botezat localnicii cu sute de ani în urmă: Lohuec, Kerpert, Ploubazlanec, Hengoat, chiar dacă parizianul

și se strîmbă limba în gură pronunțîndu-le. Franța monolingvă și monoculturală este un adevăr parțial, tot mai mult infirmat de realitate.

A bon entendeur, salut! (S. E.)

Măsuri pentru păstrarea și promovarea limbii și culturii minorităților regionale

(...) Comisia Europeană anunță programul de finanțare pentru proiectele ce privesc măsurile pentru păstrarea și promovarea limbii și culturii minorităților regionale. În diferite părți ale statelor membre există grupuri care vorbesc o limbă diferită de cea a populației majoritare. Se estimează că aproape 40 de milioane de cetățeni ai Uniunii Europene vorbesc nu numai limba oficială, ci și una minoritară, care a fost transmisă din generație în generație. Acestea reprezintă dovada bogatei moșteniri culturale europene.

Această finanțare încurajează activitățile din următoarele domenii de activitate:

1. Dezvoltarea language skills are în vedere predarea limbii la toate nivelurile, predarea la distanță, cursuri pentru profesori și adulți, promovarea bilingualismului/trilingualismului, campanii de conștientizare, producția materialelor informative și multimedia.

2. Informare: informarea transregională și rețele de informare, conferințe, schimb de experiență, publicarea de reviste și ziare, producția de materiale audio-video, evenimente culturale.

3. Descrierea limbii și standardizare: lucrări de lexicografie și terminologie, realizarea unor baze de date, asistență în crearea unor arhive pentru limbile care se transmit oral, supraveghea și evaluarea utilizării limbii.

4. Promovarea economică și socială a limbii: prezența limbii în mediul vizual (indicatoarele de drum, panouri), în infrastructurile turistice și în produsele de consum local și de export, dezvoltarea posibilității folosirii limbilor minoritare în noile tehnologii.

Limbile eligibile pentru suport financiar sînt limbile autohtone tradiționale, vorbite de o populație care se află pe teritoriul unuia din statele membre. Sînt excluse dialectele, limbile popoarelor migratoare și limbile create artificial. (...)

Info ONG, numărul 8, septembrie 1997

Articolul 10 — Autoritățile administrative și serviciile publice

Părțile se angajează să permită și/sau să încurajeze:

g. folosirea sau adoptarea, dacă este cazul alături de denumirea în limba (-ile) oficială (-ale), a formelor tradiționale și corecte ale toponimiei în limbile regionale sau minoritare. [...]

Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare
5 noiembrie 1992

„Tusványos” universitatea tranziției sau tranziția Universității (de Vară)

Bálványos: Șapte ani, șapte veri, șapte ediții, zeci de „conferențieri”, mii de „studenți”, zeci de mii de ore de discuții, o singură idee: *reconcilierea istorică româno-maghiară*. Șapte ani de istorie a reconcilierii care va rămâne, sperăm, în istorie. Șapte ani de optimism moderat, entuziasm juvenil, îndoieli, iluzii și speranțe reținute, și un semi happy-end la Timișoara: Tratatul bilateral româno-ungar. De astă dată „de bună voie și nesilit de nimeni”. Sau totuși?

„**Tusványos**”: Struțocămila tranziției, un produs al spiritului popular, diagnostic bine nimerit al evoluției unui fenomen la a opta ediție. O situație nouă cu un act juridic în *zseb (jeb)*, cu o schimbare de guvern și regim în spate, ai crede aproape: o inutilitate. Într-un an în care pentru prima dată în istoria modernă a României sau a României moderne, comunitatea maghiară împarte cu „cea mai bună parte” a comunității române povara administrării țării. Într-un an (preelectoral) în care partenerii noștri tradiționali din Ungaria își pregătesc în forță intrarea în guvernare (inclusiv prin coaliții puțin cam stranii). Și într-un an în care isteria naționalistă din România - cine ar fi crezut? - începe să semene din nou cu cea de la începutul deceniului. Perdanții nu știu să piardă? Sau e vorba de ceva mult mai profund și mai general?

Tușnad (sau poate un alt Bálványos): Noi probleme, noi idei, poate un nou început. (Poate o Academie Interculturală *Transsylvania*) de la al noulea încolo. Cine știe? Adierea schimbării nu ne-a ocolit nici pe noi. Liberalismul nostru inițial ne obligă să ne adaptăm din mers realităților. Și realitățile evoluează. Uneori, sperăm temporar, și involuează.

Cîteva observații:

- Interesul elitei politice românești democratice pentru reconcilierea româno-maghiară a scăzut considerabil după semnarea Tratatului bilateral. Să aibă oare impresia că nu mai e nimic de reconciliat? Va trebui oare să apelăm la reprezentanții forțelor naționalist-extremiste, al căror interes este constant viu, desigur în sens invers? Cui i-ar folosi o conciliere a democrației cu extremismul?

- Interesul tinerilor români pentru dezbaterile româno-maghiare este într-o creștere constantă. Pînă la urmă reconcilierea istorică în profunzime nu va fi făcută nici de Ion Iliescu, nici de Emil Constantinescu, ci de generațiile de români și maghiari care vor înțelege adevăratele lor interese și vor intra poate în logica unei adevărate morale creștine.

- Sîntem conștienți că problema reconcilierii este mult mai importantă pentru minoritate (maghiară) decît pentru majoritate (română). Și democrația este mai importantă pentru cei mici decît pentru cei mari. Știm că cei de la guvernare sînt mult mai ocupați decît cei din opoziție, fiind mult mai greu să guverneze decît să contești. Dar părăsirea prea timpurie a cîmpului de bătălie ar putea fi totuși fatală. Grăbiți-vă încet domnilor...!

- Dialogul nu este niciodată de prisos. Problemele apar oricum mult mai repede decît pot fi rezolvate.

Uzura morală a „idolilor” de la Bálványos la Tușnad (și poate și retur)

Deși tinerii și liberalii, și cu atît mai puțin *tinerii liberali*, cu care am început colaborarea la organizarea Universității de Vară, nu au fost idolatri (*bálványimádók*), vițelul de aur valorînd mai mult pentru dînșii prin greutatea sa în aur decît prin valoarea simbolică sau mitică, se pare că natura își spune cuvîntul, și cum cei mai înverșunați antitabaciști sînt foștii fumători în tinerețe, cum revoluționarii de la 20 de ani devin de obicei burghezi așezați la 30-40, iată că și tinerii noștri parteneri fermecători de nonconformiști acum șapte-opt ani au mai chelit puțin și și-au lăsat burtă, au devenit politicieni maturi cu toate calitățile și tarele adiacente, tați respectabili de familie care merg duminica la biserică, burghezi respectabili care-și pleacă jenați ochii vâzînd o fustă prea mini... Copiii au crescut, criticismul lor moral s-a transformat în criticism politic, într-un cuvînt: s-au maturizat.

Poate fi adevărat că numai noi, cei din societatea civilă (unii!), cei care nu ne-am pierdut simțul umorului, boii de la bicicletă și electoratul, ne-am păstrat nealterate naivitatea juvenilă și tinerețea naivă cu toate consecințele ce decurg dintr-o astfel de inabilitate?

Foștilor — și poate viitorilor — noștri parteneri le dorim tinerețea veșnică a anilor de început și forța morală a incoruptibililor de atunci, chiar și în anii în care vor ocupa fotoliile guvernamentale pe care le merită din plin. Noi vom fi tot aici, ca și pietrele. Mă tem că și problemele. (Sz.E.)

Program • Program • Program

Luni/hétfő • 21. 07. Fazele lărgirii NATO
• A NATO-bővítés körei

Marti/kedd • 22. 07. Șansele consolidării societății civile în România și Ungaria • A polgárosodás esé-lyei Romániában és Magyarországon

Miercuri/szerda • 23. 07. Reforma învățămîntului în România și Ungaria – spre un învățămînt multicultural • Tanügyi reform Romániában és Magyarországon – egy multikulturális oktatás felé

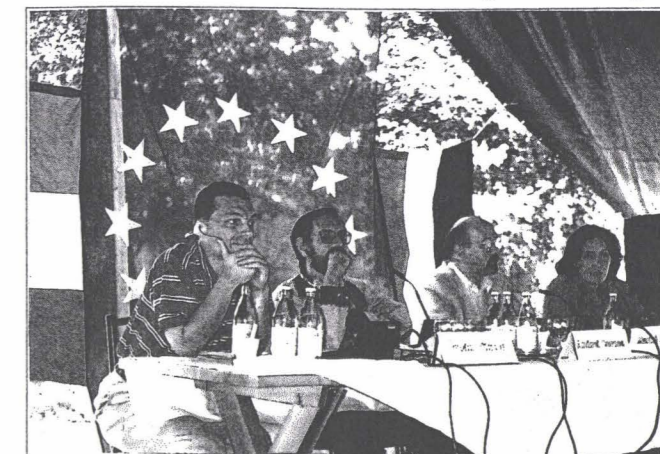
Joi/csütörtök • 24. 07. Provocările perioadei postcomuniste – Forum politic • Politikai fórum – A poszt-kommunista időszak kihívásai

Vineri/péntek • 25. 07. Politica națională în România și Ungaria – națiunea politică / națiunea culturală • Nemzetpolitika Romániában és Magyarországon – politikai nemzet / kulturális nemzet

Program • Program • Program

„Tusványos”

„Teljesen újszerű érzés volt a nagypolitika eseményeiről végre kompetens személyek véleményét hallani. Elsősorban bődületes információ-áradat zúdult a hallgatóságra, amit csak fokozott a politikai műszavak sűrű használata. Valahogy úgy éreztem magam, mint a kezdő alkoholista, aki első nefifutásból rögtön a barackpálinkával kezdi: kicsit odavágott, de jól esett.”

În panel ORBÁN Viktor, Andrei CORNEA, MARKÓ Béla și Smaranda Enache

The Tusványos Sunshine

Fragmentete din foaia taberei / Részletek a tábori lapból

„În fiecare an a fost stresant și emoționant să începem tabăra, și anul acesta cu atît mai mult, pentru că s-au schimbat datele de la început. S-au realizat multe din lucrurile pe care în 1990, cînd am început taberele de la Bálványos, ni le închipuiam aproape irealizabile. S-au făcut o mulțime de pași pe linia reconcilierii româno-maghiare, a soluționării unor probleme care erau divergente, și din punctul acesta de vedere, aproape simt că multe din lucrurile pe care le-am plănuit și pentru acest an pot deveni de pe o zi pe alta depășite.

În fiecare an se întîmplă ceva interesant. Există aici două tabere. Pe de o parte sînt tinerii care se întîlnesc și încearcă să se apropie de această tematică dificilă. Pe de altă parte, sub pretextul de a fi referenți în această tabără, se întîlnesc de fapt figurile publice și politicienii cei mai importanți ai României și Ungariei, care, la o cină sau în timpul unei plimbări, ajung să se cunoască. În acest fel parteneriatul prinde contur, politica se personalizează. Cred că această tabără, nemeritat de puțin cunoscută, a fost pînă acum unul din cele mai importante foruri de reconciliere, alături de eforturile guvernamentale, de multe ori devansîndu-le.”

***

„Egy vitában a szándékon kívül egyértelmű fogalmak használata szükséges. Itt nem feltétlenül a stílus az, ami szalonképessé tesz, lehet, hogy már maga a témaválasztás. Adott esetben a résztvevők nem fogják kevésbé megbántani egymást, ha csak álszemérmességében viktoriánus megközelítésben kenik el a lényegét.”

***

„Despre necesitatea unui învățămînt multicultural, despre o reformă grabnică în învățămîntul nostru este de prisos să mai vorbim. Mă gîndesc cu groază la acei români care au demonstrat (... pdsr-ist) acum cîteva zile în capitală pentru o istorie și geografie exclusivă în limba română, de parcă aceste ar fi intraductibile în orice altă limbă de pe fața pămîntului. Halal fraților! Deschideți încă o dată manualele de română, istorie și poate veți observa, dacă sînteți de bună credință, că acestea sînt instrumente perfide, scule ale unei politici naționaliste patriotarde promovate încă prin sistemul de învățămînt, aflat într-un puternic retard față de timpul pe care-l trăim.”

CONFINTEA V

Cu sprijinul Fundației Friedrich Ebert am avut șansa de a fi, printre cei 1800 de participanți, din cvasi totalitatea statelor lumii, la cea de-a V-a reuniune UNESCO dedicată educației adulților la Hamburg.

Sesiunea plenară de deschidere s-a bucurat de prezența unor înalte oficialități: președintele Germaniei, Roman HERZOG, directorul general UNESCO, Federico MAYOR, dna Sheikh HASINA, prim ministru al Bangladesh-ului, dr. Henning VOSCHERAU, primarul Hamburgului ș. a. Președinția Conferinței a fost asumată de dna Rita SÜSSMUTH, președinta Parlamentului German care a fost prezentă la aproape toate reuniunile. Guvernele multor țări au fost reprezentate la nivel de miniștri ai culturii sau ai educației. Delegația oficială română a fost una din cele mai mici. Ea a cuprins un director din Ministerul Învățământului și o referentă a Ministerului Culturii. Șeful delegației române a fost ales vice-președinte al Conferinței.

Grupul tematic de lucru dedicat problemelor femeii s-a reunit în sesiuni zilnice și a reușit să organizeze un Women Caucus la care au participat reprezentanții multor guverne și asociații. Astfel s-a reușit ca printr-un parteneriat permanent cu delegațiile guvernamentale democratice și printr-un lobby intens, majoritatea propunerilor grupului femeilor (care a fost cel mai bine organizat și cel mai eficient) să fie incluse în documentul final, ceea ce constituie un progres important.

La invitația organizatorilor, am fost desemnată să particip la masa rotundă cu public din data de 15 iulie, cu titlul: „Learning Gender Sensitivity. Practicing Gender Justice”. Ceilalți participanți au fost: Josefina BILBAO, ministru pentru problemele femeilor din Chile, Juliette DWORZAK, președinta FEMNET din Sierra Leone, John MUTORWA, ministrul educației și culturii din Namibia, Rabea NACIRI, profesoară la Universitatea din Rabat, Maroc. Discuția a fost moderată de doamna Kasama VARAVARN,

director general în ministerul educației din Thailanda. Masa rotundă a fost filmată și va fi difuzată de diferite posturi de televiziune din întreaga lume. În intervenția mea m-am referit la problemele femeilor din Europa Centrală post-comunistă, în România, la dificultățile pe care le întâmpină în accesul la poziții de decizie, făcând și propuneri pentru ameliorarea acestei asimetrie sociale. Învățământul formal din țările post-comuniste este încă foarte sexist și defavorabil schimbării autopercepției femeilor, ca și percepției lor de către societate. Doamna Rita SÜSSMUTH, prezentă la dezbateri, ne-a adresat felicitări.

La invitația Minority Rights Group Londra am participat ca panelistă la grupul de lucru intitulat: „Adult education and cooperation among majority and minority communities”, desfășurat la Universitat la data de 16 iulie. Discuția a fost urmărită cu interes de numeroși participanți. Am expus problematica minorităților din România, progresele înregistrate sub actuala guvernare, rolul societății civile în dezvoltarea dialogului interetnic și lacunele care există în sistemul educațional în privința promovării interculturalității.

Conferința a fost pentru mine un bun prilej de dialog atît cu participantele la grupul tematic feminin, cît și cu delegația oficială a României. Am stabilit contacte utile cu organizații de femei din numeroase țări. Totodată, am căzut de acord cu participanții din România să încercăm să realizăm împreună o masă rotundă asupra învățământului adulților în România, cu participarea ministerelor și instituțiilor interesate. România dispune de o bază materială importantă, dar se ridică probleme în reformarea conținutului și politicii de finanțare a acestor structuri. Propun ca Friedrich Ebert Stiftung să ia în considerare posibilitatea de a organiza această reuniune în toamna acestui an. Cu acest prilej s-ar putea cunoaște experiența altor țări (Germania) și s-ar putea face recomandări guvernului privind reforma din acest sector. (S. E.)

B. D. O.

Drepturile omului în unitățile militare

În cadrul proiectului finanțat de Uniunea Europeană prin Programul PHARE-Democracy, Biroul pentru Drepturile Omului a organizat atelierul *Respectarea drepturilor omului în unitățile militare din Tîrgu-Mureș* la care, pe lângă organizatori, au participat: Cornel Codiță (Ministerul Apărării Naționale), Moșneag Gheorghe (purtătorul de cuvînt al Garnizoanei Tîrgu-Mureș), reprezentanții unităților militare din municipiu și al Parchetului Militar Tîrgu-Mureș.

Discuțiile s-au axat în mare parte pe două probleme: tratamentul uman al soldaților și serviciul militar alternativ.

Dreptul la tratament uman este unul dintre drepturile inalienabile, ce nu poate fi restrîns sub nici o condiție. Serviciul militar oferă însă posibilități pentru abuzuri. Cutuma militară acceptă mai multă duritate decît cea a societății civile. Supunerea la stress, rezistență fizică și psihică sînt elemente necesare formării soldaților. Duritatea excesivă, aplicată de regulă de militarii

în termen novicilor, trebuie depistată și pedepsită — numai printr-un control consecvent din partea comandanților se pot evita fenomenele inumane. Implementarea unui mod de gîndire corect și uman poate duce la evitarea fenomenelor tragice de sinucidere în armată.

Efectuarea serviciului utilitar alternativ a devenit o posibilitate după apariția *Legii nr. 46 din 5 iunie 1996 privind pregătirea populației pentru apărare*. Această lege prevede: „modul de executare a serviciului utilitar alternativ se stabilește prin hotărîre guvernamentală” (art. 4 al. 2). La data discuțiilor, această hotărîre încă nu a existat. Astfel s-a dat loc unor interpretări personale, de ex. la Tîrgu-Mureș cei care au ales această formă de armată trebuiau să aducă adevărurile că ei sînt membri culturilor religioase care interzic serviciul militar sub arme. Această practică a fost considerată ca fiind atît împotriva libertății de conștiință, cît și împotriva intențiilor Ministerului Apărării Naționale. *Hotărîrea*

privind modul de executare a serviciului utilitar alternativ (nr. 637 din 6 octombrie 1997) a soluționat această problemă, dar într-un mod nefavorabil: libertatea de conștiință a fost redusă doar la libertatea cultelor. Astfel persoanele care doresc să beneficieze de această hotărîre sînt obligate să dea o declarație prin care confirmă apartenența lor la un cult sau ca grupare religioasă care interzice folosirea armelor. Nu se acceptă ideea ca cineva să fie pacifist din propria conștiință.

Deschiderea prin care reprezentanții Ministerului Apărării Naționale, ai unităților militare din Tîrgu-Mureș au abordat problemele legate de respectarea drepturilor omului în cadrul serviciului militar arată o mentalitate pozitivă. Schimbarea radicală care a intervenit după 1989 a fost subliniată și de persoane care se află în serviciul militar pe termen. Dar probleme încă există, unele chiar foarte serioase. Eliminarea lor este posibilă doar prin anchetarea riguroasă a abuzurilor. H. I.

Leții de multiculturalitate

Dacă prima ediție a proiectului „Oglizile democrației — Forum pentru promovarea relațiilor interetnice”, organizat de Filiala Satu-Mare a Ligii Pro Europa, s-a adresat adolescenților, ediția din acest an, cea de a doua, a fost destinată unui grup de copii între 11-14 ani. Beneficiind de finanțarea Uniunii Europene în cadrul Programului PHARE pentru Democrație și desfășurându-se pe o perioadă de opt luni, proiectul și-a propus inițierea copiilor în valorile democrației prin încurajarea dialogului cu sine și cu ceilalți, cunoașterea „celuilalt”, în speță a celor 18 comunități etnice din Transilvania, care reprezintă, fiecare, un tezaur lingvistic unic, un set unic de valori, de tradiții religioase și folclorice.

Momentul de referință al proiectului l-a constituit participarea copiilor, sub îndrumarea coordonatoarei programului, Marinela Ioan, la un seminar itinerant ce a urmat traseul Satu-Mare — Tîrgu-Mureș — Brașov — Sibiu — Alba-Iulia — Cluj — Satu-Mare, și le-a dat copiilor posibilitatea să vină în contact direct cu varietatea fenomenului interculturalității transilvănene, omniprezent atât în obiectivele culturale vizitate — biblioteci, muzee, vestigii culturale —, cât și în spațiul comun, cotidian. Periplul, ce a durat o săptămână, i-a adus față în față cu trei mari culturi transilvănene: română, maghiară, germană, cu specifi-

citatea proprie fiecăreia, dar și cu interacțiunea lor constantă ce stă ca mărturie a conviețuirii firești și rodnice a celor trei etnii.

Dincolo însă de dimensiunea pasivă, definitorie unor observatori, a întâlnirii cu noi spații, a devenit tot mai pregnantă dimensiunea activă, participatorie a călătoriei: copiii s-au constituit cu adevărat într-un grup în care s-au legat prietenii ce au șansa de a dura în timp, clădite fiind pe premisa respectului și înțelegerii reciproce, copii conștientizând din ce în ce mai mult realitatea sintagmei „toți suntem egali — toți suntem diferiți”.

Demonstrația practică a acestei lecții a luat forma organizării unei expoziții etno-folclorice și culinare cu caracter multietnic, care s-a bucurat de succes.

O parte a impresiilor lăsate în sufletele copiilor de această aventură a cunoașterii reciproce a fost consemnată în buletinul informativ editat la finele programului.

Afirmarea identității culturale a diverselor grupuri etnice și promovarea dialogului intercultural — iată dimensiunea cea mai importantă, proprie tuturor celor care își doresc să trăiască în Europa secolului al XXI-lea, și singura cale reală pentru a-l cunoaște și respecta pe cel de lângă tine și de a fi cunoscut și respectat de el.

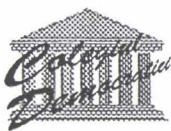
(M. I., D. B.)

Participări

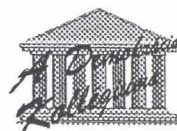
Exploring Central Europe

a fost titlul generic al ediției din acest an a Universității de Vară Savaria de la Kőszeg, Ungaria, organizată de Institutul pentru Studii Sociale și Europene (director Ferenc Mislivetz), cu participarea unui grup de 46 studenți (între ei 13 din România).

Universitatea, o fericită combinație de talk-show, turism cultural și academism relaxat, a abordat subiecte fierbinți din zona central-europeană, în interpretarea unor profesori invitați din Marea Britanie, Polonia, SUA, Austria, Germania, Cehia, Croația, Belgia, România. Prelegerea semnificativă a acestei note, „România și chestiunea identității multiple”, a suscitat o dezbateră extrem de animată, un potop de întrebări și nu puține contestări vehemente. Îndeosebi unii din studenții români s-au antrenat în polemica despre naționalism, regionalism, Europa. A fost, ca în alte rînduri, un dialog româno-român, urmărit cu oarecare uimire de ceilalți participanți. S-a dovedit că școala, chiar universitatea, continuă să reproducă stereotipii vechi de un secol, care nu fac decât să-i îndepărteze pe tinerii noștri de spiritul european, transformându-i într-un fel de relicve ale romantismului național. La capătul zilei, un consens „național” a fost totuși atins: avem nevoie, și acasă, de cât mai multe astfel de școli de vară, și de municipalități generoase, asemeni pitorescului Kőszeg, care s-au cadourit cu elegante case europene... (S.E.)

Colegiul Democrației

În perioada noiembrie '96 – iulie '97 studenții Colegiului Democrației au participat la 13 cursuri și ateliere de lucru, în cadrul cărora s-au dezbătut temele cuprinse în programul de activitate.

În luna iulie ei au participat la a VIII-a ediție a Universității de Vară Bálványos. Alături de alți tineri români și maghiari din România și Ungaria, care au participat la Universitatea de Vară, cursanții au audiat cinci dezbateri avînd ca teme:

- Provocările perioadei postcomuniste;
- Fazele lărgirii NATO — strategii româno-maghiare post Madrid;
- Reforma învățămîntului — spre un învățămînt multicultural;

- Politica națională în România și Ungaria;
- Șansele consolidării societății civile în România și Ungaria.

Aceste dezbateri au fost urmate de ateliere de lucru la care tinerii au avut posibilitatea de a dialoga cu referenții invitați pe marginea problemelor abordate de aceștia în prelegerile susținute de ei.

Toată activitatea universității s-a reflectat în buletinul informativ „The Tusányos Sunshine”, la redactarea și distribuirea lui participînd activ și studenții Colegiului Democrației.

În luna august cursanții au scris „Lucrarea de absolvire” pe una din temele dezbătute la Universitatea de Vară, avînd posibilitatea de a alege liber tema dorită. (K. Gy.)

Învățământul bilingv sub semnul întrebării în California

În California, stat în care doar minoritatea hispanică reprezintă 26% din populație, a fost lansată de curând — sub titlul „Engleză pentru copiii noștri” — o inițiativă legislativă de desființare a învățământului bilingv pentru minorități. În cazul adoptării sale, proiectul ar presupune un an pregătitor, de predare bilingvă, după care copiii și-ar continua studiile în clase cu predare exclusiv engleză. Potrivit inițiatorilor săi, scopul proiectului nu este eliminarea în sine a acestei forme de învățământ — care ar putea funcționa în continuare, cu condiția să existe minimum douăzeci de solicitări pentru formarea unei clase bilingve —, ci însușirea unei engleze fluente de către copiii care au o altă limbă maternă decât engleza (adică unu din cinci copii californieni).

În apriga controversă declanșată de proiectul în cauză, acesta este de altfel singurul punct în care se întâlnesc susținătorii și contestatarii săi: ineficiența sistemului educațional bilingv devine tot mai evidentă cu fiecare an ce trece de la adoptarea sa în 1974.

Argumentele inițiatorilor proiectului sunt cu precădere de natură pragmatică. Pe de o parte, susțin ei, slaba cunoaștere a limbii engleze de către copiii imigranților hispanici are ca urmări abandonul școlar, șanse reduse de a-și găsi un loc de muncă, incapacitatea de a urma nivele superioare de educație. „Acești copii sînt la fel de inteligenți ca orice copil din Beverly Hills; ei nu se duc însă la Harvard și la Yale din cauză că engleza lor este atît de deficitară”, declară Alice Callaghan care lucrează cu copiii hispanici și care este o ferventă susținătoare a proiectului. Pe de altă parte, sistemul educațional bilingv, cu 410 000 de copii în componență, îi supune pe contribuabilii californieni unui efort financiar cifrat anual la aproximativ 319 milioane de dolari.

Argumentele contestatarilor proiectului, în principal lideri politici hispanici, sunt mai degrabă de ordin principial. În opinia lor, desființarea învățământului bilingv ar constitui o încălcare a drepturilor constituționale și nu ar fi decît un simptom al „ostilității față de imigranți și al intoleranței rasiale” (Tom Saenz, Fondul pentru Protecția Juridică și Educația Mexicano-Americanilor). Recunoscînd și ei, după cum am menționat deja, rezultatele descurajante ale sistemului bilingv, oponenții inițiativei propun în schimb extinderea și îmbunătățirea programelor bilingve, nicidecum eliminarea lor, care ar avea ca rezultat rămînerea în urmă a elevilor hispanici față de colegii lor, fără ca să se atingă țelul propus: însușirea unei engleze fluente. Dincolo de argumentele principiale, nu poate trece neobservată — ca și la adversarii lor — dimensiunea financiară a poziției lor: mai multe clase bilingve înseamnă mai multe fonduri alocate în acest sens, de pe urma cărora beneficiază profesorii cu abilități bilingve, sub formă de sporuri salariale.

Deși ar putea părea surprinzător, în realitate cei mai înflăcărați susținători ai proiectului de desființare a învățământului bilingv sunt înșiși părinții copiilor hispanici. „Spaniola îi pot învăța eu acasă, dar la școală merg să învețe engleza”, afirmă Elva Chacon, imigrantă mexicană, iar opinia ei nu este una singulară. Într-adevăr, sondajele de opinie demonstrează că părinții hispanici vor susține acest proiect legislativ care ar urma să fie supus unui referendum în 1998, unii din ei chiar luîndu-i-o înainte și retrăgîndu-și copiii din școală pînă ce aceasta a acceptat să îi primească în clasele cu predare exclusiv engleză.

Legea statului californian permite retragerea elevilor din clasele bilingve și reinscrierea lor în clase cu predare exclusiv engleză, însă mulți părinți fie nu au cunoștință de această posibilitate, fie ezită să

se folosească de ea fiind prea intimidați de conducerile școlilor pentru a le înfrunta. Ambiguitatea se găsește așadar în aplicarea legii. La nivel federal însă, ambiguitatea se află în chiar litera legii întrucît ea garantează o „asistență specială” copiilor cu cunoștințe precare de engleză, fără să precizeze însă în ce constă aceasta și lăsînd astfel loc unor interpretări diferite, de nu chiar contradictorii. Totuși faptul că o Curte federală a autorizat o școală californiană să experimenteze forma tranzitivă, de an pregătitor, ar putea fi un semn că interpretarea dată de susținătorii proiectului legislației federale este corectă.

Ne-am putea opri aici, la această prezentare de date pentru care ne-am folosit de articolul semnat de Maria Puentes în „USA Today”. Situația ne pare însă a fi decupată mai degrabă din depunerile aluvionare, decît din sursa propriu-zisă a problemei.

Criza învățământului californian nu este decît reflectarea tensiunilor create în societatea californiană de faptul că cea mai numeroasă minoritate a sa, cea hispanică, nu reușește să se integreze din

pricina neintegrării ei lingvistice. De unde și nevoia de reformare a sistemului de învățământ, fie prin revenirea la monolingvism (conform inițiatorilor proiectului „Engleză pentru copiii noștri”), fie prin păstrarea metodei existente deja, a bilingvismului, însă căreia să i se aducă îmbunătățiri semnificative (conform partizanilor bilingvismului). Dacă ar fi să aruncăm o privire posibilelor metode de învățare a limbii engleze într-un spațiu în care ea este limbă oficială, le-am putea grupa în trei categorii în funcție de

obiectivele lor:

I. Sistemul educațional bilingv, în variantele abandonării mai rapide sau mai tîrzii a limbii materne, precum și în varianta englezei ca a doua limbă, se concentrează asupra limbii materne. În mod ideal, acest sistem ar trebui să ducă atît la prezervarea limbii materne, cît și la însușirea unei engleze fluente și să consolideze paradigma multiculturalității, adică la coexistența tolerantă — dusă poate pînă la indiferență — a mai multor culturi și limbi. În realitate, el are drept consecință însușirea tîrzie (sau neînsușirea) a unei engleze fluente.

America a impus termenul de *melting-pot*, fără să reușească să îi impună însă și realitatea. Se credea că se va naște o nouă națiune din conglomeratul de națiuni, și fără îndoială că, utopicește vorbind, adică în modul definitiv modernității, aspirația mai mult sau mai puțin secretă era înspre o decantare, o esențializare din care să se ridice omul universal — atenție, nu în sensul neoromanticist, deși ca o consecință a noțiunii introduse de Renaștere —, purificat de zgura diverselor specificități naționale. Acest proces, care ar fi echivalat mai degrabă cu o omogenizare, nu a avut loc, sau oricum nu în sensul imaginat de fondatorii națiunii americane, ci în direcția mult mai largă a globalizării, a realizării, prin intermediul mass-media, a *global village*-ului.

II. Sistemul educațional cu predare exclusiv engleză își propune ca scop achiziționarea de către copiii imigranților (hispanici, în cazul nostru) a unei engleze comparabile cu cea a vorbitorilor nativi, limba maternă alunecînd undeva în plan secund. Rezultatul, în viziunea adeptilor monolingvismului, ar fi integrarea copiilor imigranților în societatea americană, ceea ce, în opinia partizanilor bilingvismului, ar fi unul și același lucru cu asimilarea lor, pierderea identității proprii și instaurarea monoculturalismului.

III. Sistemul educațional al dublei imersiuni, în care procesul educativ se desfășoară jumătate în engleză, jumătate în limba

Masă rotundă

Ordonanța 22/1996

— monologuri despre plăcuțele bilingve —

Proiect on Ethnic Relation a organizat la Tîrgu-Mureș în data de 21 august a.c. o dezbatere legată de problema inscripționărilor bilingve. În această problemă pozițiile participanților au fost atît de diferite, încît era imposibil să se ajungă la un consens.

Poziția Guvernului

Inscripționarea multilingvă a denumirii localităților este perfect legală în comunele și orașele unde locuiesc minorități care depășesc procentul de 20%. Totuși, în Tîrgu-Mureș s-au făcut unele excese: Consiliul local trebuia să voteze în mod obligatoriu acordarea fondurilor din care au fost confecționate tăblițele, iar această confecționare trebuia să fie sarcina direcției Drumuri și Poduri, și nu putea fi efectuată de un SRL. S-a criticat și „graba” cu care ordonanța a fost pusă în practică.

Poziția Primăriei

Din moment ce sumele nu s-au ridicat la valorile prescrise de lege pentru care trebuia cerut votul Consiliului local, critica în acest sens nu-și are locul. Au fost folosite fondurile votate deja pentru amplasarea semnelor rutiere. Direcția Drumuri și Poduri a refuzat confecționarea tăblițelor, argumentînd că de ani de zile ei nu se ocupă de tăblițe. Astfel toate inscripțiile afișate în ultimii ani ar fi ilegale. Referitor la „graba”, primarul FODOR Imre a menționat că ordonanța a intrat în vigoare în luna mai, iar implementarea a avut loc în luna iulie.

Poziția PUNR

Inscripționarea bilingvă este un atac la adresa românilor care trăiesc în municipiu. Oricum maghiarii știu unde trăiesc, astfel nu este necesar să se scrie și în această limbă denumirea orașului. În primul și în primul rînd Constituția trebuie să fie respectată, care prevede că în România limba oficială este limba română.

Poziția lui Dorin Suciu (Adevărul)

Inscripționarea bilingvă pe aceeași tăbliță contravine tratatelor internaționale semnate de România referitor la amplasarea semnelor rutiere. O astfel de inscripționare este necesară, dar numai în modul în care este afișată în fiecare țară: pe tăbliță separată, de altă culoare decît denumirea oficială a localității.

Poziția Ligii PRO EUROPA

Ordonanța 22 (care nu face altceva decît pune în practică obligațiile internaționale asumate de România prin semnarea unor tratate internaționale) conține o serie de lipsuri. Astfel nu se prevede un termen de aplicare a prevederilor, și nici pedepse pentru Primăriile care refuză respectarea ordonanței. La fel, și modul de amplasare (o tăbliță cu mai multe inscripții sau tăblițe separate — practica europeană cunoscînd ambele variante) trebuie stabilită prin lege. Printre o misiune, între însemnele care trebuie afișate multilingv, nu figurează denumirile de străzi (cea ce contravine Convenției-cadru pentru minoritățile naționale). Evenimentele legate de inscripționarea bilingvă a orașului Tîrgu-Mureș au scos la iveală deficiențele ordonanței, care trebuiesc eliminate la formularea noii Legi a administrației locale.

H. I.

maternă, reciprocitate care se regăsește și în componența claselor, își propune să aplice în învățămînt conceptul de *political correctness*. Formarea unor astfel de clase se poate face însă numai pe bază de voluntariat; o egalitate care să se regăsească pînă și în componența claselor presupune reciprocitatea dorinței de egalitate. Rezultatul s-ar plasa în zona interculturalității, care, spre deosebire de multiculturalitate, nu se oprește la coexistența, fie ea și pașnică, a mai multor culturi, la simpla lor proximitate, ci încurajează dialogul lor constant pînă la a-l transforma în polifonie.

Totuși, chiar și metoda dublei imersiuni nu reprezintă decît o echitate provizorie. În fond, în astfel de clase, copiii americani studiază spaniola ca urmare a propriei lor opțiuni și pot oricînd să se retragă, fără ca acest fapt să le afecteze în vreun fel pregătirea generală sau, mai tîrziu, cea profesională. În schimb, copiii de origine hispanică, deși frecventează acest tip de clasă tot ca urmare a propriei lor opțiuni, nu sînt puși în aceeași situație în cazul retragerii lor: ei pot într-adevăr urma școala în clase în care 90% din studiu are loc în limba spaniolă, dar nu își pot continua pregătirea la nivel universitar în aceleași condiții și este puțin probabil să își găsească un loc de muncă fără să stăpînească o engleză fluentă. Ceea ce pentru o parte este în totalitate o opțiune, constituie pentru cealaltă o obligație. Copiii americani pot avea la o adică hobby-uri; copiii hispano-americani au îndatoriri, ceea ce face ca *political correctness* să nu depășească zona declarativului.

Această aproape duplicitate a evoluției politice americane se străduie și în structura statală a acestei țări de mărimea unui continent. SUA sînt un stat la care se face referire cel mai adesea ca la o „fедераție completă”, aproape exemplară care va să zică. Și totuși caracterul federal nu se aplica pînă nu demult politicii externe, care se socotea a fi în exclusivitate de competența nivelelor centrale de decizie.

Aceeași nediferențiere, același centralism uniformizator mai este încă valabil în privința politicii lingvistice. Drepturile garantate minorităților nu depășesc sfera individului. Existența învățămîntului bilingv nu face decît să confirme aceasta, întrucît el se limitează la nivelele elementare al căror obiectiv este atingerea competenței lingvistice în limba maternă și în cea oficială, fiind exclusă atingerea performanței lingvistice în propria limbă, care ar necesita generalizarea sistemului bilingv la toate nivelele de învățămînt.

Pare-se că se aplică în această problemă legea „totul sau nimic”, căreia i se poate reproșa, fără îndoială, inflexibilitatea, pe care, anticipînd, am prefera să o numim consecvență. Sistemul bilingv în învățămîntul elementar nu își are rostul dacă nu se aplică și nivelelor medii și superioare de învățămînt, întrucît în acest caz el nu face

decît să întîrzie, și prin aceasta să facă mai dificilă, confruntarea cu sistemul exclusiv englez. Făcînd o paranteză și revenind pentru o clipă la posibilele metode de predare a limbii engleze într-o țară în care ea este și limbă oficială, ni s-ar putea recomanda metoda englezei proteguită („sheltered English”), care presupune accesul tinerilor din comunitatea imigranților la nivelele superioare de învățămînt în condițiile delimitării lor de candidații anglofoni nativi în evaluarea examenelor de admitere. Această delimitare ar putea provoca nemulțumirea majoritarilor care ar putea resimți procedura ca pe o discriminare pozitivă, ca pe un privilegiu acordat minoritarilor.

Pe de altă parte, în continuarea ideii noastre, nivelele mediu și superior de învățămînt nu pot prezenta decît o valoare simbolică — atît principală, cît și afectivă — dacă exercitarea profesiei pentru care te-ai instruit poate avea loc doar în limba oficială. Decizia din 1974 a Curții Supreme a SUA prin care se introducea sistemul bilingv în învățămîntul elementar și care era destinată prin aceasta să pună capăt unui liberalism prost înțeles, aplicat în domeniul culturii unde nu își are locul, în speță să pună capăt metodei „descurcă-se cum or putea”, nu a reușit în cele din urmă decît să amîne impactul cu realitatea acestei metode la nivelele imediat următoare de învățămînt. Cu alte cuvinte, nu reușește decît să expună brusc intemperii naturii niște plante crescute în seră.

Pe de altă parte, nu trebuie pierdut din vedere faptul că motivația imigranților de a-și păstra propria limbă este extrem de redusă în condițiile în care ei au plecat din propria țară (unde limba maternă era în același timp și limba oficială) pentru a scăpa de sărăcie. Prioritatea lor în țara de adopție o constituie integrarea socială, identitatea națională pîrîndu-le de importanță secundară, de nu cumva chiar un impediment în calea integrării lor socio-economice.

În atari condiții, insistența asupra menținerii sistemului bilingv are aparența unei pure încrîncenări principiale, ea neavînd nici o justificare în real. Oponenții proiectului „Engleză pentru copiii noștri” s-au împotmolit undeva la jumătatea drumului: și engleză (în vederea integrării) și spaniolă (pentru păstrarea identității) pînă la urmă pot să însemne nici una nici alta, căci nici engleza nu va fi una competitivă cu cea a vorbitorilor nativi, nici spaniola nu va fi una destul de bogată pentru fi un fapt de cultură. Ei ar trebui de aceea fie să renunțe în totalitate la poziția lor contestată asumîndu-și realitatea priorității acordate socio-economicului de către minoritatea hispanică și să se împace cu gîndul asimilării ei de majoritatea anglofonă, fie să o ducă pînă la capăt și să ceară instituirea sistemului bilingv la toate nivelele de învățămînt, fără excepție.

Doina Baci

BIBLIOTECĂ

Noi intrări
în biblioteca LPE

NAȚIONALISM

- Jean-Yves Camus: *Extremism in Europe*
- *Nationalismus — Dokumente zur Geschichte und Gegenwart eines Phänomens*

ISTORIE

- „Was ist Deutschen Vaterland?“ — Dokumente zur Frage der deutschen Einheit 1800-1990

MINORITĂȚI

- Minority Rights Group: *World Directory of Minorities*
- Macedonian Human Rights, *Movement of Canada: Human Rights Violations Against Ethnic Macedonians*
- International Centre for Minority Studies and Intercultural Relations: *Europe. The Young. The Balkan.*

DEMOCRAȚIE

- European Fund for Freedom of Expression: *1997 — Democracy's Progress in Central and Eastern Europe*
- Bossányi Katalin: *Beszélgetések a demokráciáról*
- Jody Jensen & Ferenc Miszlivetz: *Paradoxes and Perspectives*
- Jody Jensen & Ferenc Miszlivetz: *Paradoxes of Transition*

POLITICĂ ȘI SOCIETATE

- Gabriel Thoveron: *Comunicarea Politică AZI*
- Bródy András: *Kompország ezredfordulója*
- *Kultúra és társadalom egy új korszakban*

(K. J.-A.)

Info PRO EUROPA

NEWSLETTER OF THE PRO EUROPE LEAGUE NR. 7-8 / 1997

CONTENTS:

P. 1: *Resistance to Bilingualism* — a PEL press release regarding the resistance showed toward bilingualism even by the authorities

P. 2: *Calendar* — a synopsis in Romanian and Hungarian of the PEL's main events in July and August.

Pp. 3-4: *A "Tolerant Citizen"'s Wailing* — an explanatory answer given to an indignant anonymous letter addressed to the PEL.

P. 5: *Neither France Is Monolingual* — an article meant to disclose France's less known multilingual character; *Measures for Preserving and Promoting the Language and Culture of the Regional Minorities* — an informing note on the programs initiated by the European Committee regarding regional minorities' cultural preservation; *Article 10 of the European Charter for Regional Minorities Languages.*

P. 6: *Tusványos a University of Transition or the Summer University's Transition* — a presentation of the activities of the Bálványos Summer University held between the 21 – 26th of July, organized by PEL, the Pro Minority Foundation and The Young People for Democracy Foundation; the article also gives an account of the University's in place the context of transition.

P. 7: Excerpts from the Tusványos Summer University newsletter: *The Tusványos Sunshine.*

P. 8: *Confintea V* — a brief description of the fifth meeting of UNESCO dedicated to grown-ups' education; *Human Rights in Military Units* — a workshop organized by PEL's Human Rights Office in Tîrgu-Mureș.

P. 9: *Multiculturalism Lessons* — a program of the Satu Mare PEL branch, financed by Phare Democracy and targeted at children; *The Colege of Democracy* — a review of the results of the workshops held at the Bálványos Summer University; *Exploring Central Europe* — a description of the debates held at Savaria Summer University at Kőszeg, whose approaches focused on themes vital to Central Europe.

P. 10-11: *Californian Educational Bilingualism Questioned* — a commentary on the law initiative envisaging the end of bilingual education in California.

P. 11: *The Government Decree 22/1996* — round table on the bilingual panels issue.

P. 12: New entries in the PEL's Library

INFO PRO EUROPA este publicată cu sprijinul
Fundației Heinrich Böll (Germania) și BILANCE (Olanda)

Liga PRO EUROPA Liga

Copreședinți:

Smaranda ENACHE și CSÍKY Boldizsár

Director executiv: SZOKOLY Elek

4300 Tîrgu Mureș, P-ța Trandafirilor nr. 5, et. III, CP. 1-154

Tel/fax: +40-(0)65-214076; 217584 e-mail: proeuro@mail.soroscj.ro

Redactor: Doina BACI (D.B.)

La redactarea acestui număr au colaborat: Dacian BLEAU (D.B.), Smaranda ENACHE (S.E.), HALLER István (H.I.), KACSÓ Judith-Andrea (K.J.-A.), KOVÁCS Gyöngyvér (K. Gy.), Marinela IOAN (M.I.), SZOKOLY Elek (Sz.E.)

Tehnoredactare: PÁPAI László Zsolt

Ediție text: KACSÓ Judith-Andrea, Mihaela IGNAT

Multiplacat la Liga PRO EUROPA